

poročilo

Minority
Rights
Group

Enakost pri dostopu do pravnega varstva: Odprava ovir za Rome pri uveljavljanju njihovih pravic v primerih diskriminacije

Štefan Ivanco, Štefan Simončič in Andrea Spital'szky

Naslovnna fotografija: Jovanka Frangež, pripadnica romske skupnosti iz Maribora, v pogovoru za RTV Slovenija o programu PRESS med usposabljanjem za preprečevanje diskriminacije v okviru programa PRESS.
Foto: Jasmina Vidmar.

Zahvala

Financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Evropske komisije. Niti Evropska unija niti Evropska komisija ne moreta biti odgovorni zanje.

O avtorjih

Štefan Ivanco je programski koordinator in raziskovalec pri Centru za državljanske in človekove pravice (Poradňa pre občanske a ľudské práva) na Slovaškem. Društvu Poradňa se je pridružil leta 2007 in od takrat koordinira vrsto projektov, ki obravnavajo kršitve človekovih pravic Romov na Slovaškem. Na Univerzi v Prešovu na Slovaškem je magistriral iz političnih ved.

Štefan Simončič je zgodovinar in od leta 2014 predsednik združenja EPEKA. Od leta 2010 dela znotraj lokalnih, nacionalnih in mednarodnih projektov, ki jih v večji meri financira EU. Pri različnih projektih je sodeloval tudi kot kustos; leta 2012 je bil namestnik komisarja v slovenskem paviljonu na beneškem arhitekturnem bienalu. Simončič je v Mariboru ustanovil prvo romsko restavracijo (Romani Kafenava), ki deluje kot socialno podjetje. Trenutno si prizadeva za vzpostavitev romske kulturne poti v Sloveniji in želi uveljaviti naziv "Evropska prestolnica Romov."

Andrea Spítálszky je koordinatorica pravnih programov pri Minority Rights Group Europe in se je organizaciji pridružila leta 2017. Od takrat vodi različne projekte, povezane z diskriminacijo in bojem proti kibernetickemu sovraštvu do Romov v Srednji in Vzhodni Evropi ter na Zahodnem Balkanu. Je madžarska pravica, specializirana za človekove pravice in mednarodno pravo.

Minority Rights Group Europe (MRGE) je po madžarski zakonodaji registrirana kot neprofitno podjetje. Od leta 1996 ima sedež v Budimpešti in je evropski regionalni partner Mednarodne skupine za manjšinske pravice (Minority Rights Group International - MRGI), ki si prizadeva za spodbujanje in zaščito pravic manjšin in avtohtonih prebivalcev v Evropi in Srednji Aziji. MRGE to počne s krepitvijo zmogljivosti, mednarodnim zagovorništvom, medijskim ozaveščanjem in mreženjem.

Center za državljanske in človekove pravice (Poradňa pre občanske a ľudské práva) je slovaška nevladna organizacija. Od leta 2002 se ukvarja z diskriminacijo Romov na Slovaškem na različnih področjih javnega življenja. Dejavnost je tudi pri zaščiti reproduktivnih pravic romskih žensk in zaščiti Romov pred slabim policijskim ravnanjem. Organizacija Poradňa svoje poslanstvo uresničuje s spremljanjem človekovih pravic, strateškimi sodnimi postopki in zagovorniškimi dejavnostmi. Svoje delo tesno povezuje z obsežnim sodelovanjem s številnimi lokalnimi romskimi aktivisti, sodelovanjem z romskimi ženskami in podporo romskim skupnostim pri uveljavljanju njihovih pravic.

EPEKA Slovenija je društvo in socialno podjetje, ki je bilo ustanovljeno leta 2008 in je del širše mednarodne mreže EPEKA. Organizacija se osredotoča na (neformalno) izobraževanje, socialno vključevanje, umetnost, ekologijo in druga družbena vprašanja. Člani Združenja EPEKA že od ustanovitve tesno sodelujejo z romsko skupnostjo ter izvajajo lokalne, nacionalne in mednarodne projekte, namenjene krepitvi kompetenc romske skupnosti in spodbujanju sodelovanja med romsko skupnostjo in večinskimi prebivalstvom. Leta 2014 je EPEKA odprla Romani Kafenavo - prvo romsko restavracijo v Evropski uniji, ki deluje po načelih socialnega podjetništva.

© Minority Rights Group Europe (MRGE), Poradňa pre občanske a ľudské práva in EPEKA Slovenija marec 2024. Vse pravice pridržane.

Gradivo iz te publikacije se lahko razmnožuje za poučevanje ali v druge nekomercialne namene. Nobenega dela ni dovoljeno reproducirati v kakršni koli obliki v komercialne namene brez predhodnega izrecnega dovoljenja imetnikov avtorskih pravic. Za dodatne informacije se obrnite na MRG. ISBN Tisk: 978-615-6516-22-0 Spletni: 978-615-6516-23-7. Objavljeno marca 2024.

Enakost pri dostopu do pravnega varstva: Odprava ovir za Rome pri uveljavljanju njihovih pravic v primerih diskriminacije je objavila skupina MRG kot prispevek k javnemu razumevanju problematike, ki je predmet publikacije. Ni nujno, da besedilo in stališča avtorjev v vseh podrobnostih in vidikih predstavljajo skupno stališče MRG.

Drugi sodelavci

Romski mediatorji na Slovaškem

Veronika Duždová in **Nasťa Čonková** sta romski aktivistki. Duždová je iz Jarovnic, Čonkova pa živi v Hermanovcih. Kot članici neformalne skupine romskih aktivistk tesno sodelujeta s svetovalnico Poradňa. Obe živita v marginaliziranih romskih skupnostih in se aktivno upirata diskriminaciji in drugim kršitvam človekovih pravic, s katerimi se soočata sami kot tudi drugi Romi v njihovih skupnostih. V preteklih letih sta v sodelovanju z organizacijo Poradňa izvedli številne dejavnosti za zaščito pravic romske manjšine, vključno s spremljanjem človekovih pravic na terenu v podporo strateškim sodnim postopkom in zagovorništvu, javnimi kampanjami in zagovorniški dejavnostmi na domači in mednarodni ravni. Sodelovali sta tudi pri številnih usposabljanjih za romske aktiviste, osredotočenih na izboljšanje spretnosti romskih aktivistov za obravnavo diskriminacije ali drugih kršitev človekovih pravic Romov.

Agáta Duchoňová je romska aktivistka. Med letoma 2015 in 2018 je delala za svetovalno službo Poradňa in pridobila bogate izkušnje pri izvajanju terenskega spremljanja človekovih pravic za strateške sodne postopke in zagovorništvo ter javnih kampanj in zagovorniških dejavnosti na domači in mednarodni ravni na področju varstva človekovih pravic Romov. Sodelovala je na številnih usposabljanjih za romske aktiviste o obravnavi diskriminacije in drugih kršitev človekovih pravic Romov.

Romski mediatorji v Sloveniji

Ulfeta Softić, je končala srednjo šolo in že več let aktivno sodeluje z romsko skupnostjo na območju Maribora, večinoma na lastno pobudo. Prej ni sodelovala z drugimi organizacijami, svoj čas pa namenja prostovoljnemu delu, da bi prispevala k izboljšanju položaja romske skupnosti. Aktivno se ukvarja tudi z opolnomočenjem romskih žensk in deklet.

Matej Tisaj je magistriral iz medkulturnega menedžmenta in ima bogate izkušnje pri delu z romsko skupnostjo. Sodeloval je pri različnih projektih in programih, ki se osredotočajo na romski aktivizem, izobraževanje in zagotavljanje dodatne podpore Romom pri iskanju zaposlitve. Tisaj je opravljal terensko delo v Ljubljani, Mariboru in na Dolenjskem.

Melisana Gutmann je magistrirala iz socialnega dela in že vrsto let aktivno sodeluje z romsko skupnostjo. Vključena je tudi v mladinsko delo in v Romsko akademsko društvo s sedežem v pomurski regiji, kjer je redno izvajala terenske obiske.

Odvetniki v projektu

Vanda Durbáková je odvetnica, ki sodeluje s podjetjem Poradňa. Od leta 2004 vodi program strateških sodnih postopkov v organizaciji Poradňa in zastopa številne Rome, ki se soočajo z diskriminacijo in drugimi kršitvami človekovih pravic pred slovaškimi sodišči in Evropskim sodiščem za človekove pravice v Strasbourgu.

Slavko Vesenjaj je odvetnik, ki organizaciji EPEKA v okviru projekta pomaga s pravnim svetovanjem v primerih diskriminacije Romov. Organizacijo EPEKA in posameznike zastopa v Sloveniji in na Evropskem sodišču za človekove pravice.

Enakost pri dostopu do pravnega varstva: Odprava ovir za Rome pri uveljavljanju njihovih pravic v primerih diskriminacije

Vsebina

Povzetek	3
1 Uvod	5
2 Ključna vloga romskih mediatorjev: ozaveščanje, dokumentiranje in podpora	7
Usposabljanje: posredovanje znanja romskim skupnostim	7
Redni obiski na terenu: ustvarjanje varnega prostora in krepitev zaupanja	7
Primeri diskriminacije	8
– Slovaška	8
– Slovenija	9
Nauki iz dela mediatorjev	10
3 Krepitev zaupanja romskih skupnosti v državne institucije	11
Zagotavljanje brezplačne pravne pomoči:	
podpora odvetnikom za boj proti diskriminaciji	11
Nacionalni organi za enakost: lažji dostop romskih strank	11
Primeri diskriminacije	12
– Slovaška	12
– Slovenija	14
Izkušnje iz pravnega dela	15
4 Sklepi in priporočila	16
Opombe	18

Povzetek

Romi se z diskriminacijo na različnih področjih življenja srečujejo že od zgodnjega otroštva. Ta diskriminacija temelji na globoko zakoreninjenih predsodkih in negativnih stereotipih med večinskim prebivalstvom. Segregirana izobraževanje in nastanitev, neenak dostop do zdravstvenih storitev, diskriminacija na delovnem mestu in pri dostopu do javnih prostorov ter policijske zlorabe so pogosto del njihovega vsakdana. Kljub razširjenosti omenjenih tipov diskriminacije je le majhno število primerov prijavljenih organu za enakost ali drugim ustreznim državnim organom. Razlogi za to so različni. Romi se pogosto ne zavedajo, da je negativna obravnava, s katero se soočajo, opredeljena kot diskriminacija ter da je zakonsko prepovedana in sankcionirana. Mnogi med njimi ne vedo za razpoložljiva pravna sredstva in zaščitne mehanizme, kot so organ za enakost ter tržni ali šolski inšpektorat. Prav tako niso dovolj seznanjeni s tem, kako lahko ti organi sprejmejo pravne ukrepe za izboljšanje stanja. Romi pogosto ne vedo, na koga naj se obrnejo, ali pa se jim pravni postopki zdijo preveč zapleteni. Na podlagi svojih negativnih izkušenj številni Romi ne zaupajo državnim institucijam, pri čemer mnogi trdijo, da se s prijavo primerov diskriminacije ni vredno truditi, saj se razmere ne bodo spremenile. Nazadnje, strah pred povračilnimi ukrepi diskriminiranim Romom preprečuje, da bi sprejeli pravne ukrepe. Prav dostop do pravnega varstva pa je ključnega pomena za učinkovito odpravljanje diskriminacije. Ko državni organi ugotovijo, da je prišlo do diskriminacije, in sprejmejo pravne ukrepe, s katerimi storilcu preprečijo nadaljnja nezakonita dejanja, to lahko spodbudi druge žrtve, da se javijo in uveljavijo svoje pravice, ter končno ponovno vzpostavijo zaupanje v organe, pravni sistem in pravno državo.

V okviru projekta "Spodbujanje enakosti Romov v Sloveniji in na Slovaškem" (PRESS) so usposobljeni romski mediatorji redno obiskovali romske skupnosti v obeh državah, da bi jih ozaveščali o diskriminaciji in razpoložljivih pravnih sredstvih. Mediatorji so članom romske skupnosti pogosto svetovali, kako ravnati, v bolj zapletenih primerih diskriminacije pa so povezali člane romskih skupnosti z odvetniki, ki so jim zagotovili brezplačno pravno pomoč, v nekaterih primerih pa so na podlagi soglasja prijavi njihove zahteve organu za enakost ali drugim pristojnim organom. Mediatorji so imeli pomembno vlogo pri ugotavljanju dejstev v okviru teh primerov diskriminacije.

V tem poročilu so predstavljeni rezultati terenskega dela in pravne pomoči, zagotovljene v okviru tega projekta, ki ga je financirala EU. Služi kot nadaljevanje našega prvotnega izhodiščnega poročila, v katerem so bila opisana različna področja, znotraj katerih se Romi soočajo z diskriminacijo, in ovire pri njihovem dostopu do pravnega varstva. V poročilu so predstavljene tudi izkušnje mediatorjev, povezane z njihovim delom na terenu in izkušnje, ki so jih pridobili. Prav tako so znotraj poročila zbrani primeri diskriminacije, ugotovljeni v obiskanih romskih skupnostih. Primeri diskriminacije so bili dokumentirani na različnih področjih vsakdanjega življenja, kot so izobraževanje, zdravstveno varstvo, zaposlovanje, nastanitev, dostop do storitev in javnih prostorov ter policije. V poročilu so poudarjene tudi rešitve, kadar so pravno pomoč zagotovili ustrezni pravniki ali kadar so bili primeri prijavljeni organu za enakost. Izkušnje, pridobljene v dveh izbranih državah, lahko služijo kot dobre prakse in se lahko s potrebnimi prilagoditvami uporabijo v drugih evropskih državah.

Rezultat tega projekta je bil, da so bili Romi, vključeni v terensko delo, bolj seznanjeni ne le z diskriminacijo, temveč tudi s pristojnostmi in funkcijami organa za enakost ter drugimi zaščitnimi mehanizmi, ki so jim na voljo. Mediatorji v obeh državah so terensko delo ocenili pozitivno in bili hvaležni, da so lahko obiskali romske skupnosti v različnih delih Slovaške in Slovenije. Ker večina mediatorjev sama živi ali je živela v romskih naseljih, uživajo zaupanje v skupnostih.

Mnogi člani skupnosti so od mediatorjev izvedeli za pojem diskriminacije in ugotovili, da se soočajo s podobnimi situacijami. Pravniki v obeh državah so mediatorje nenehno usposabljali z razpravami o ugotovljenih primerih, pri čemer so iskali rešitve. S pomočjo coachinga so mediatorji poglobili svoje znanje o diskriminaciji in izboljšali svoje spretnosti pri zagotavljanju podpore strankam. Pri projektu so imeli ključno vlogo tudi pravni svetovalci. Pravniki so strankam zagotovili vrsto pravnih nasvetov o diskriminaciji in ustreznih organih, na katere se lahko Romi obrnejo. O nekaterih primerih so poročali nacionalnemu organu za enakost ali drugim ustreznim državnim organom.

Dostop do brezplačne pravne pomoči in podpore pravnih strokovnjakov je lahko v primerih diskriminacije odločilnega pomena, saj lahko stranke spodbudi, da se

odzovejo na diskriminatorne razmere s pravnimi sredstvi. Organ za enakost je eden od glavnih stebrov zaščitnih mehanizmov, ki so na voljo Romom. Če strokovnjak izjavi, da zadeva pomeni diskriminacijo, kot jo razume zakon, to ni spodbudno zgolj za subjekt v danem primeru diskriminacije, temveč tudi za druge, ki se soočajo s podobnimi razmerami in ki bi sicer morda oklevali pri nadaljevanju postopka. Zato si kombinacija pravnega svetovanja in prijave primerov diskriminacije organu za enakost ne prizadeva le za (ponovno) vzpostavitev zaupanja v državne institucije, temveč tudi povečuje dostop do pravnega varstva za Rome na splošno. Člani skupnosti pogosto niso seznanjeni s pravnimi sredstvi proti diskriminaciji in tako nimajo dostopa do kvalificirane pravne pomoči. Zagotavljanje brezplačne pravne pomoči je bilo v tem smislu še posebej koristno. Za izboljšanje dostopa marginaliziranih Romov do pravne pomoči je pomembno, da organ za enakost preuči možnosti za

povečanje ozaveščenosti o svojih storitvah v marginaliziranih skupnostih in da lahko učinkovito doseže te skupnosti, tako da bodo njegove brezplačne pravne storitve dejansko dostopne vsem.

Žal se veliko Romov, ki se na Slovaškem in v Sloveniji soočajo z diskriminacijo, odloči, da ne bodo ukrepali, saj se bojijo morebitnih negativnih posledic, ali pa še naprej kažejo globoko nezaupanje v javne institucije in pravosodni sistem. Zagotavljanje brezplačne pravne pomoči in zaupanje strank v odvetnike sta bila ključnega pomena za spodbujanje strank, da sprejmejo pravne ukrepe v primerih diskriminacije. Poročanje o diskriminaciji organu za enakost je še posebej pomembno, ko gre za večjo prepoznavnost diskriminacije Romov. Z vidika prizadetih oseb prijava diskriminacije prispeva h krepitvi zaupanja v državne institucije. Poleg tega lahko pripomore k preprečevanju ali odvratanju morebitnih storilcev diskriminacije.

1 Uvod

To poročilo je nastalo v okviru projekta “Spodbujanje enakosti Romov v Sloveniji in na Slovaškem” (PRESS).¹ Projekt poteka od aprila 2022, vodijo pa ga Minority Rights Group Europe (MRGE), Center za državljanske in človekove pravice (Poradnja pre občianske a ľudské práva, Slovaška) in EPEKA Slovenija. Namen projekta je spodbujati in varovati pravice Romov pred kršitvami človekovih pravic in diskriminacijo z ozaveščanjem v družbi in med zainteresiranimi stranmi, z izboljšanjem izvajanja zakonodaje o nediskriminaciji ter z opolnomočenjem Romov za uveljavljanje pravnih sredstev na Slovaškem in v Sloveniji. V okviru projekta so bile izvedene raziskave na različnih področjih, znotraj katerih se Romi v obeh državah najpogosteje soočajo z diskriminacijo in ovirah, s katerimi se lokalne romske skupnosti pogosto srečujejo pri iskanju dostopa do pravnega varstva. Rezultati so bili zbrani v primerjalnem poročilu, ki je služilo kot izhodiščna študija za izvajanje projekta.² Za tem je bilo organizirano usposabljanje za odvetnike, romske organizacije civilne družbe in aktiviste, ki je naslavljalo protidiskriminacijsko zakonodajo in pravna sredstva, ki so na voljo v okviru obstoječih državnih mehanizmov zaščite. Po usposabljanju so izkušeni romski mediatorji opravljali redne obiske na terenu; ti so bili namenjeni popisu diskriminacije in drugih kršitev človekovih pravic, kot so npr. zlorabe s strani policije. Mediatorji so Romom svetovali sami ali pa so v bolj zapletenih primerih stranke povežali z odvetniki, ki so jim zagotovili brezplačno pravno pomoč in nekatere primere prijavili organu za enakost ali drugemu pristojnemu državnemu organu, na primer tržnemu ali šolskemu inšpektoratu. Med projektom so pravni svetovalci romskim mediatorjem zagotavljali stalno tehnično podporo glede ustrezne zakonodaje.

Na Slovaškem so Romi za Madžari druga največja etnična skupina v državi. Po zadnjem popisu iz leta 2021 se je za Rome opredelilo 67 179 oseb (1,23 % prebivalstva),³ čeprav raziskave kažejo, da je njihovo dejansko število veliko večje: na Slovaškem živi približno 450 000 (8,25 %) oseb romske narodnosti.⁴ V Sloveniji je število romskega prebivalstva težko oceniti. Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 je v Sloveniji 3.246 Romov (0,1 odstotka prebivalstva). Vendar se od leta 2002 etnična pripadnost prebivalstva v popisih ne beleži, zato ni posodobljenih uradnih podatkov o številu Romov

v Sloveniji. Raziskava Inštituta RS za socialno varstvo iz leta 2014 kaže, da v Sloveniji živi 11.700 (0,5 odstotka) Romov, vendar je po ocenah romskih aktivistov in drugih deležnikov ta številka danes še višja.⁵

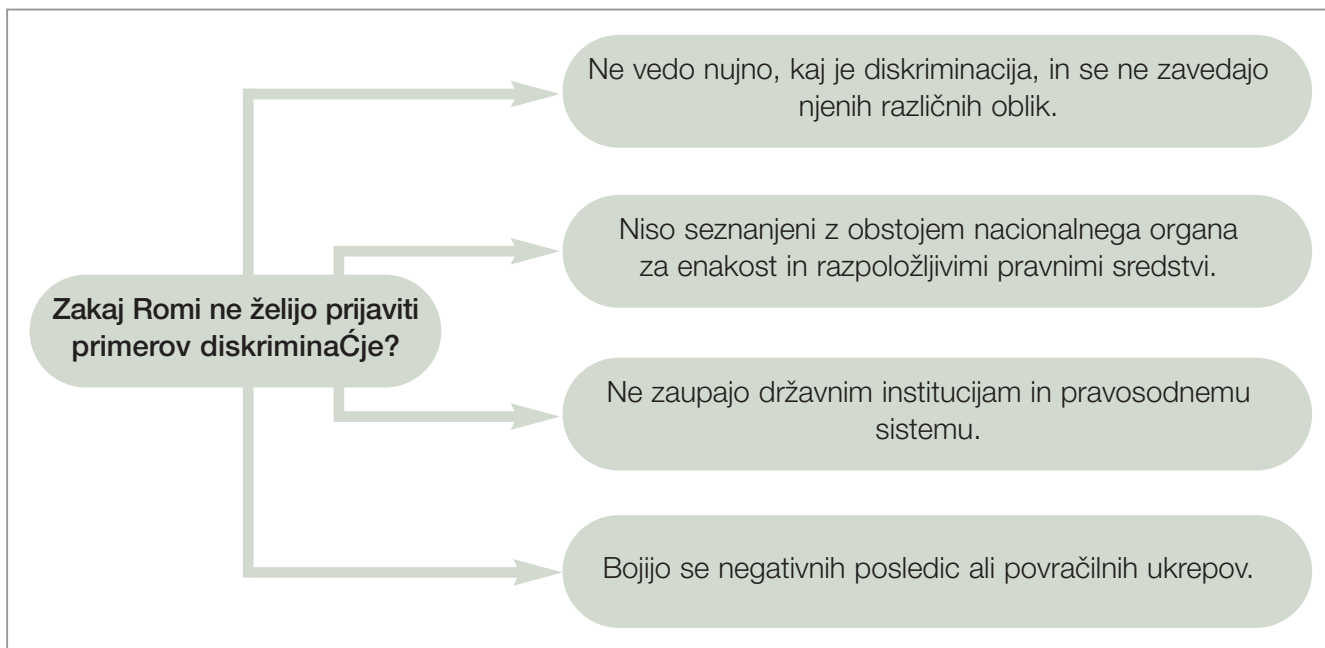
Glede na naše izhodiščno poročilo se Romi v obeh državah že od zgodnjega otroštva pogosto soočajo z diskriminacijo na različnih področjih svojega življenja, kot so nastanitev, izobraževanje, zaposlovanje in zdravstveno varstvo. Razširjena sta tudi policijska zloraba in etnično profiliranje Romov. Romske ženske se v obeh državah pogosto soočajo z večplastno in medsektorsko diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti in spola. Zavračanje in diskriminacijo Romov spodbujajo anticiganizem, globoko zakoreninjeni stereotipi in vztrajen negativen odnos do romske skupnosti med večinskim prebivalstvom. Čeprav je diskriminacija Romov zelo razširjena in dobro dokumentirana, o številnih primerih ni poročil. Romski intervjuvanci, ki so sodelovali v naši osnovni raziskavi v obeh državah, so priznali obstoj razširjene diskriminacije. Čeprav so nekateri od njih sprejeli pravne ukrepe, o večini primerov diskriminacije ne poročajo nobenemu ustreznemu organu. Razlogi za ta pojav so različni. Številni Romi ne vedo nujno, kaj je diskriminacija, in se ne zavedajo njenih različnih oblik, obstoja nacionalnega organa za enakost in razpoložljivih pravnih sredstev. Poleg tega mnogi Romi zaradi splošnega pomanjkanja zaupanja v državne institucije menijo, da se diskriminacije ne splača prijavljati, saj menijo, da se kljub njihovim prizadevanjem ne bo nič spremenilo. Drugi se bojijo, da bi jih v primeru ugovaranja diskriminaciji lahko doletela povračilna dejanja. Glede na našo raziskavo so bili tisti Romi, ki so vedeli za nevladno organizacijo ali institucijo, na katero se lahko obrnejo, bolj pripravljeni sprejeti pravne ukrepe. Kljub pesimističnemu pogledu intervjuvancev v obeh državah, zlasti glede na skepso, ki spremlja možnost pozitivnih sprememb za Rome, so vsi priznali pomen uveljavljanja pravic Romov in prijavljanja večjega števila primerov diskriminacije.⁶

Slovaška in Slovenija imata kot državi članici EU sprejeto protidiskriminacijsko zakonodajo in ustanovljen organ za enakost v skladu z direktivo o rasni enakosti.⁷ Anketirani pravni strokovnjaki v obeh državah so se strinjali, da je sedanje besedilo protidiskriminacijske zakonodaje v svojih temeljih ustrezno in zagotavlja zadostno pravno podlago, da lahko diskriminirane osebe

učinkovito uveljavljajo pravico. Slovaški in slovenski pravni strokovnjaki (vključno s predstavnikom slovaškega organa za enakost) menijo, da bi ustrezno izvajanje priporočil njihovih organov za enakost (Zagovornik načela enakosti iz Slovenije in Slovaški nacionalni center za človekove

pravice) preprečilo nadaljnje kršitve. Na Slovaškem so pravni strokovnjaki dodatno izpostavili omejeno pravno sodelovanje organa za enakost in predlagali, da bi moral organ za enakost dati svoji pristojnosti za sodne postopke večjo prednost in imeti jasno strategijo sodnih postopkov.⁸

Zakaj Romi ne želijo prijaviti primerov diskriminacije?

2 Ključna vloga romskih mediatorjev: ozaveščanje, dokumentiranje in podpora

So romski posredniki?

Romski mediatorji so usposobljeni aktivisti, ki redno obiskujejo romske skupnosti. Običajno sami živijo ali so živeli v romskem naselju in so zaupanja vredni člani skupnosti, ki se zavedajo različnih težav in vprašanj, s katerimi se soočajo Romi. Mediatorji so bili v središču projekta in so imeli ključno vlogo.

Usposabljanje: posredovanje znanja romskim skupnostim

Na začetku projekta je bil v obeh državah za romske aktiviste izveden program usposabljanja o protidiskriminacijski zakonodaji. Namen usposabljanja je bil pomagati Romom pri izpodbijanju diskriminacije na različnih pravnih forumih. Romski mediatorji, ki so bili pozneje vključeni v projekt v obeh državah, so cenili, da so na usposabljanju lahko spoznali druge romske aktiviste in pravnike ter z njimi izmenjali izkušnje. Ti začetni stiki so se izkazali za zelo koristne pri vzpostavljanju stikov v drugih romskih skupnostih in pri obiskih na terenu. Tudi mediatorji so potrdili, da so na usposabljanju navezali stike s člani romske skupnosti. Glede na povratne informacije mediatorjev je bilo učenje o različnih oblikah in pojavnih oblikah diskriminacije eden od najbolj koristnih vidikov usposabljanja, saj so lahko med terenskim delom zlahka uporabili nekatere primere, da bi pojasnili, kaj je diskriminacija.

Usposabljanje za mediatorje se mi je zdelo koristno pri mojem sedanjem delu, zlasti zato, ker lahko zdaj informacije o tem, kaj je diskriminacija, podajam s svojimi besedami in v romskem jeziku na enak način. Najbolj koristne so se mi zdele teme, v katerih so bili primeri diskriminacije predstavljeni na jasn in preprost način. Te primere še naprej razlagam drugim na tem področju. Zlasti primere, ki se dogajajo ženskam, v vrtcu, šoli ali pri zdravniku.

Melisana Gutmann, romska mediatorica v Pomurju, Slovenija

Redni obiski na terenu: ustvarjanje varnega prostora in krepitev zaupanja

Po usposabljanju so bili v projekt v obeh državah vključeni trije romski mediatorji, ki so redno obiskovali različne romske skupnosti. Ne le da so ozaveščali o diskriminaciji in razpoložljivih pravnih sredstvih, ampak so tudi spodbujali in podpirali Rome, ki so se soočali z diskriminacijo in so se želeli s svojim primerom obrniti na katerega od ustreznih državnih organov. Ker je večina mediatorjev sama živela v romskih skupnostih ter imela močne povezave in mreže, so jim člani skupnosti zaupali in z njimi lahko delili svoje izkušnje o različnih diskriminatorskih situacijah, s katerimi so se soočali.

Dva mediatorja sta od januarja začela izvajati redne obiske na terenu v regijah Košice in Prešov na vzhodu Slovaške, tretji mediator pa se jima je pridružil marca 2023. V Sloveniji so trije mediatorji začeli s terenskim delom maja v ljubljanski, dolenski, podravske in pomurski regiji. V obeh državah je bilo skupaj opravljenih 130 terenskih obiskov, mediatorji pa so nagovorili 701 člana skupnosti (482 žensk in 219 moških).

Vloga romskih mediatorjev je bila med projektom različna. Med svojimi rednimi obiski na terenu so romske skupnosti obveščali o tem, kaj je diskriminacija, kako jo je mogoče prepoznati, katera pravna sredstva so na voljo in kam se lahko diskriminirani Romi obrnejo s svojo pritožbo. Poleg tega so ugotavljali in dokumentirali primere diskriminacije na podlagi tega, kar so jim Romi povedali med terenskimi obiski, in po potrebi izvajali dodatno ugotavljanje dejstev za zbiranje dokazov. V preprostejših primerih so mediatorji Romom, vključenim v ta projekt, zagotovili nekaj začetnih nasvetov. Ko so

člani romske skupnosti izrazili interes za reševanje situacij, s katerimi so se soočali in iskanje pravnih sredstev, so mediatorji uredili potrebno pravno dokumentacijo ali jih povezali s pravnim osebjem svetovalnice Poradna na Slovaškem ali zunanjim pravnim svetovalcem v Sloveniji, ki so pritožnikom zagotovili brezplačno pravno pomoč. Mediatorji so imeli ključno vlogo tudi pri ustvarjanju varnega prostora in vzpostavljanju zaupanja s člani skupnosti ter pri njihovem spodbujanju, da se uprejo diskriminaciji. Mediatorji so bili dejavno vključeni tudi v dejavnosti zagovornišтва in so se udeležili nekaterih sestankov z organi.

Primeri diskriminacije

Slovaška

Posredniki so dokumentirali primere diskriminacije na različnih področjih javnega življenja. Njihove ugotovitve so na splošno potrdile, da so številne oblike diskriminacije Romov na Slovaškem še vedno pogoste in se nadaljujejo. Več posameznikov, pripadnikov romoske skupnosti, je poročalo o diskriminatorskih praksah, ki so se pojavljale v lokalnih restavracijah, kjer so Romom prodajali hrano in pijačo samo za s seboj, brez možnosti, da bi se usedli na kraju dogodka. Po naročilu hrane so morali Romi čakati zunaj, v nekaterih primerih pa je osebje restavracije celo pljunilo na njihove pice.

Romi, ki živijo v skupnostih v bližini določene železniške proge, so poročali, da je Železniška družba Slovaške (Železničná spoločnosť Slovensko, ZSSK) uknila možnost nakupa vozovnic na tem peronu z gotovino na avtomatu ali pri sprevodniku na vlaku. Namesto tega je vozovnice mogoče kupiti le prek spleta ali s sporočilom SMS. Člani romske skupnosti so želeli rešiti to situacijo, saj jih veliko uporablja ta vlak za pot na delo.

V drugem primeru je več romskih aktivistk potovalo domov z avtobusom iz Prešova v Jarovnice/Hermanovce. Ko so vstopale v avtobus, jih je voznik avtobusa verbalno nadlegoval z vulgarnimi, nesramnimi in rasističnimi žaljivkami. Stranke so se počutile osramočene in ponižane ter so se želele pritožiti avtobusnemu podjetju.

Poročali so tudi o primerih diskriminacije pri dostopu do zaposlitve. V enem od krajev na primer nekatere tovarne nočejo zaposliti romskih delavcev. Romske ženske iz tega kraja so povedale, da imajo velike težave pri iskanju zaposlitve v svoji regiji, deloma zaradi etnične diskriminacije, s katero se srečujejo pri prijavi za zaposlitev. Ena od romskih žensk je opisala, da so ji večkrat zavrnilo zaposlitev. Ob neki priložnosti jo je državni urad za delo poslal k delodajalcu, vendar so ji na kraju samem povedali, da ni prostega delovnega mesta.

Drugi delodajalci so ji izrecno povedali, da ne zaposlujejo Romov. Ženska se je odločila, da ne bo sprejela nobenih pravnih ukrepov, saj se je bala, da je v primeru pritožbe ne bi nikjer več zaposlili.

V nekaterih skupnostih so romske ženske poročale o primerih slabega ravnanja zdravstvenega osebja z romskimi pacienti. V treh skupnostih reševalno vozilo ni hotelo zapeljati v romsko naselje. V enem primeru je bilo reševalno vozilo poklicano na pomoč starejši gospe, vendar se zdravstveno osebje ni hotelo zapeljati v naselje, ker so bile ceste blatne, oni pa si niso želeli umazati čevljev. Namesto tega so reševalno vozilo parkirali približno 800 metrov stran od naselja. Starejšo gospo so do reševalnega vozila nazadnje odpeljali štirje sorodniki. Zdravstveno osebje je bilo do starejše gospe izredno grobo in sovražno. Medtem ko so jo nameščali v reševalno vozilo, so kričali nanjo in jo celo udarjali po obrazu. Njena družina je poklicala policijo, ki je zaslišala obe strani, vendar ni bilo sprejetih nobenih nadaljnjih ukrepov. Mediator je bil obveščen, da se člani skupnosti in celo porodnice ob vsakem klicu reševalnega vozila soočajo s podobnim ravnanjem zdravstvenega osebja. Poleg tega so romske ženske govorile o tem, da na porodniških oddelkih v bližnjih lokalnih bolnišnicah še vedno obstajajo ločene sobe, namenjene samo Rominjam. V enem od krajev so romske stranke posredniku omenile, da jim lokalni zobozdravnik noče zagotoviti zdravljenja, zato morajo zaradi zdravljenja odpotovati v oddaljeno regionalno mesto.

Poročali so o segregaciji romskih otrok v rednem izobraževanju, zlasti v samo romskih šolah v bližini marginaliziranih romskih skupnosti. V zvezi s tem se pojavlja tudi vse večja težnja, da občine domnevno pomanjkanje šolskih zmogljivosti v segregiranih šolah rešujejo z gradnjo novih segregiranih šolskih objektov, namesto da bi si sistematično prizadevale izkoristiti razpoložljive zmogljivosti za zagotovitev učinkovitega dostopa romskih otrok do izobraževanja. Ugotovitve terenskih obiskov posrednikov kažejo, da so državni organi pasivni in da njihova prizadevanja niso zadostna, da bi se učinkovito odzvali na te težnje ter podprli raznolikost in vključenost v šole. Pogosta praksa je tudi vpisovanje romskih otrok v prilagojeno izobraževanje brez tehtnega razloga. V enem od krajev so poročali, da je lokalna osnovna šola zavrnila vpis romskih otrok, ki živijo v tem kraju, z utemeljitvijo, da eden od staršev nima stalnega prebivališča, zato so se morali otroci voziti na delo in obiskovati šolo v skoraj 30 kilometrov oddaljeni vasi.

V nekaterih romskih skupnostih so posredniki ugotovili neustrezne življenjske razmere in pomanjkanje dostopa do osnovne infrastrukture, vključno z dostopom do pitne vode. Romske stranke, s katerimi so se pogovarjali mediatorji, so menile, da je pomanjkanje

ustreznih bivališč in infrastrukture najresnejše in najbolj pereče vprašanje v njihovem življenju ter absolutna prednostna naloga v primerjavi z drugimi oblikami diskriminacije, s katerimi se soočajo. Ugotovitve mediatorjev kažejo na stalno pomanjkanje interesa posameznih občin za uporabo razpoložljivih nacionalnih sredstev in sredstev EU za izboljšanje življenjskih razmer lokalnih marginaliziranih romskih skupnosti. Hkrati ugotovitve kažejo na stalno neuspešnost državnih institucij pri učinkovitem posredovanju in zagotavljanju odpravljanja strukturne diskriminacije Romov na bivanjskem področju. V nekaj krajih so poročali o primerih, ko so občine Romom, ki so se preselili v vas, še naprej zavračale stalno prebivališče, celo zaradi poroke z osebo iz lokalne romske skupnosti.

Poleg primerov diskriminacije je bilo več primerov domnevnega policijskega nasilja nad Romi, policija je na primer grdo ravnala z nekaterimi romskimi dečki.

Slovenia

Diskriminacija v izobraževanju je bila omenjena v različnih regijah, kjer je potekalo redno terensko delo, zlasti na Dolenjskem. Romski moški je na primer navedel številne primere, ko se je soočal z ustrahovanjem in sovražnim govorom tako s strani vrstnikov kot učiteljev. To je močno vplivalo na njegovo samozavest, zato je sčasoma izgubil zanimanje za študij. Omenil je, da je občasno doma pozabil športne copate, zato mu učiteljica telesne vzgoje ni dovolila sodelovati pri pouku, tako da je moral sedeti v klopi, medtem ko so drugi neromski učenci, ki so prav tako pozabili prinesiti športne copate, lahko sodelovali samo v nogavicah. Motilo ga je, da je učitelj pravila uporabljal nedosledno in diskriminatorno, in počutil se je ponižanega, ker je bil zaradi svoje etnične pripadnosti obravnavan drugače.

V drugem primeru je Rominja iz Maribora mediatorju pojasnila, da se je njen sin v šoli soočal z nekaterimi izzivi. Moral je ponavljati prvi razred, saj je imel težave z branjem. Ker starši ne znajo brati in pisati, mu pri učenju niso mogli pomagati. Šola mu je sicer nudila nekaj dodatne pomoči, vendar ta ni bila zadostna. Na drugih področjih je bil otrok sposoben. Bil je resnično zavzet in je vestno opravljal domače naloge. Na začetku drugega razreda je učiteljica predlagala, da bi ga prešolali v drug program na drugi šoli, in staršem zagotovila, da bo tam zanj boljše okolje, ter obljubila, da bo imel po končanem šolanju enake možnosti. Učiteljica jim je še povedala, da bo ta ustanova otroku nudila bolj predan in prilagojen pristop ter tako zagotovila njegov razvoj. Ker starša nista imela širšega razumevanja, sta se strinjala v upanju, da bo to olajšalo življenje njunega sina. Starša sta šele pozneje ugotovila, da ima nova šola prilagojen učni načrt, kakovost

izobraževanja pa je nižja. Skupaj z drugimi romskimi starši so ugotovili, da so njihove otroke usmerjali v to šolo kot "idealno rešitev," čeprav bi ob ustrezni dodatni podpori lahko bili uspešni v katerikoli redni šoli. Izkazalo se je, da je več osnovnih šol že leta izkoriščalo prakso usmerjanja romskih učencev v prilagojene programe, morda zato, da bi zmanjšale njihovo individualno delovno obremenitev. Ko se je leta pozneje v podobni situaciji znašel mlajši sin staršev, je šola otroku ponudila enako možnost, vendar so tokrat to možnost zavrnil in vztrajali, da mora njihov sin ostati v šoli, ki jo obiskuje.

Rominja je enemu od mediatorjev opisala naslednji dogodek v trgovini. Po nakupovanju se je odločila, da bo uporabila možnost samoplačniške blagajne, da bi prihranila čas. Po končanem plačilu so med njenim odhodom senzorji na izhodu sprožili alarm, ki je kazal, da eden od predmetov ni bil skeniran. Takoj je k njej pristopil prodajalec in hkrati poklical varnostnika. Z njo sta ravnala nespoštljivo in trdila, da je ukradla predmete. Naročili so ji, naj iz torbe razpakira vse stvari, vsak predmet so primerjali s potrdilom o nakupu. Pogledali so celo v njeno torbo, medtem ko so drugi ljudje na blagajni opazovali prizor. Kljub temu, da niso ničesar našli, so žensko izpustili brez opravičila, čeprav je bilo jasno, da je šlo za tehnično težavo. Brez besed ji je bilo dovoljeno, da ponovno spakira svoje stvari. Čeprav se je s podobnimi situacijami srečala že prej, je bilo osebje vedno vljudno in razumevajoče do drugih, ki so se srečali z enako težavo, vendar to ne velja za pripadnike romske skupnosti.

Rom je mediatorju pojasnil še eno diskriminatorno situacijo, ki se je končala pozitivno. Ko je začel delati v avtomobilski tovarni, je bil poln pričakovanja in navdušenja, saj je delo zanj in za njegovo družino pomenilo priložnost za izboljšanje življenjskega standarda. Začetna faza je potekala gladko. Njegovi sodelavci so ga podpirali, nadrejeni pa so mu resnično pomagali pri seznanjanju z različnimi postopki in mu potrpežljivo večkrat razložili, če je bilo potrebno, vendar se je v zdušje začelo spreminjati z imenovanjem novega predstojnika, ki je bil izrazito strožji. Rom, ki se je zaposlil, se je začel počutiti, kot da ima za hrbtom stalno nekoga, ki opazuje in kritizira vsak njegov korak. Kadar ni dosegel zastavljenih ciljev, ga je predstojnik takoj okaral. Zdi se, da je bilo to kaznovalno vedenje bolj izrazito do romskih delavcev. Romski delavci so pogosto delali neplačane nadure, da bi izpolnili pričakovane standarde. Poleg tega je bil predstojnik ne le zahteven, ampak tudi verbalno žaljiv in je uporabljal žaljive pripombe. Romski delavci so se zaradi občutka nepravčnosti in enotnosti kolektivno odločili izraziti svoje pomisleke vodstvu, ki je sčasoma premestilo predstojnika na drug oddelek. Takrat moški njihove izkušnje ni označil kot "diskriminacijo," razumel je le, da so bile razmere nepravčne, kar je skupino

spodbudilo, da se je uprla, kar je sprožilo pozitivno spremembo.

Lekcije iz dela mediatorjev

Mediatorji v obeh državah so uspeli vzpostaviti zaupanje in ustvariti varen prostor za člane skupnosti, da so lahko delili svoje izkušnje o življenju z diskriminacijo. Na Slovaškem so mediatorji uspeli zagotoviti informacije v romščini tistim članom romske skupnosti, ki niso imeli zadostnega znanja slovaščine. Romi so diskriminacijo pogosto zamenjali z drugimi kršitvami človekovih pravic, zato so imeli mediatorji pomembno vlogo pri pojasnjevanju, kaj je diskriminacija. Člani romske skupnosti so cenili zanimanje mediatorjev za njihove izkušnje in se počutili udobno, ko so lahko odkrito govorili o svojih težavah. Na Slovaškem so bile vse mediatorke ženske, kar je pripomoglo k vzpostavitvi stikov z diskriminiranimi romskimi ženskami. Tudi romski moški so bili na splošno pripravljeni deliti svoje izkušnje. V Sloveniji so bile romske ženske pogosto zadržane pri

stikih z moškim mediatorjem in so se zaupale le mediatorkam. Opaženo je bilo tudi, da so obiski romskih žensk na njihovih domovih ustvarili varnejši prostor za njihov pogovor.

Večina pripadnikov romske skupnosti se ni bala govoriti o diskriminaciji, s katero so se soočali, vendar so se tisti, ki so doživeli policijsko nasilje, bali negativnih posledic, zato so bili bolj previdni in zadržani pri govorjenju o svojih izkušnjah. Drugi so oklevali pri govorjenju o segregaciji v šolah ali diskriminaciji v stanovanjih, saj so se bali morebitnih povračilnih ukrepov s strani župana. Čeprav so bili mediatorji podporni in so poskušali člane romske skupnosti spodbuditi, naj ob stiku z diskriminacijo sprejmejo pravne ukrepe, številni člani romske skupnosti zaradi splošnega nezaupanja v državne institucije niso pokazali zanimanja za obravnavo svojih primerov. Številne stranke so menile, da ni možnosti, da bi se globoko zakoreninjene diskriminatorne prakse v družbi spremenile. Na splošno so bili mediatorji v različnih skupnostih dobrodošli in dobro sprejeti. Nekateri med njimi so se soočili tudi z zavrnitvijo, ko župana dveh občin nista želela, da bi se povezali s člani lokalne romske skupnosti.

Menim, da so člani romske skupnosti na terenu cenili moje obiske in splošno podporo, ki jim jo lahko zagotovimo v Poradni.

Agáta Duchoňová, romska mediatorka na Slovaškem

To je pomembno, ker veliko Romov, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, dejansko nima informacij o diskriminaciji in o tem, kako se ji upreti. Čeprav se v življenju soočajo z različnimi oblikami diskriminacije, ne vedo, kako se braniti, in ne poznajo nikogar, ki bi jim lahko pomagal z brezplačno pravno pomočjo. Z našim delom jih lahko spravim v stik s kolegom odvetnikom, ki jim bo zagotovil pravno pomoč.

Nasťa Čonková, romska mediatorka na Slovaškem

Romski skupnosti ponujamo veliko informacij in znanja. Ne le, da jih izobražujemo o preprečevanju diskriminacije in prijavljanju, ampak jih tudi povezujemo z drugimi ključnimi deležniki na področju preprečevanja diskriminacije.

Ulfeta Softić, romska mediatorka v Sloveniji

3 Krepitev zaupanja romskih skupnosti v državne institucije

Zagotavljanje brezplačne pravne pomoči: podpora odvetnikom za boj proti diskriminaciji

Pravna pomoč se je na Slovaškem in v Sloveniji zagotavljala na različne načine. Na Slovaškem je pravno osebe Poradňa zagotavljalo svetovanje v primerih diskriminacije. Od svoje ustanovitve leta 2002 Poradňa zagotavlja pravno pomoč romskim ženskam, ki so bile na Slovaškem prisilno sterilizirane, vključno z njihovim zastopanjem pred domačimi sodišči in Evropskim sodiščem za človekove pravice v Strasbourgu. Po sprejetju protidiskriminacijskega zakona na Slovaškem leta 2004 je Poradňa začela zagotavljati tudi pravno pomoč Romom, ki se soočajo z diskriminacijo na različnih področjih javnega življenja, zlasti pri dostopu do javnih storitev, zaposlovanja, izobraževanja in zdravstvenega varstva. Na slovaških sodiščih je vložila zadeve v zvezi z diskriminacijo in vložila tožbe actio popularis proti državnim organom in občinam, ki obravnavajo strukturno diskriminacijo marginaliziranih Romov v državi. Od leta 2009 odvetnica Vanda Durbáková, ki sodeluje z organizacijo Poradňa in od leta 2003 vodi njen program strateških sodnih postopkov, zagotavlja pravno pomoč tudi v primerih policijskega nasilja nad Romi. Pred projektom PRESS se

EPEKA ni ukvarjala z diskriminacijo, zato je bilo zagotavljanje brezplačne pravne pomoči zanje novo področje. Zaradi tega je v Sloveniji pravnik svetovalec, ki je izvedel usposabljanje za organizacije civilne družbe, romske aktiviste in odvetnike o diskriminaciji, zagotavljal pravno pomoč v primerih diskriminacije.

Ko so mediatorji prepoznali primer diskriminacije in se je zadevna oseba strinjala z nadaljevanjem postopka, so ga prevzeli sodelujoči odvetniki. Na podlagi informacij, ki so jih dokumentirali mediatorji, so odvetniki opravili prvi pogovor z zadevno osebo in ji zagotovili pravno svetovanje po telefonu in osebno. Na Slovaškem se je odvetnik včasih pridružil mediatorjem na terenu in osebno obiskal nekatere romske upravičence do pravne pomoči. V obeh državah je bila brezplačna pravna pomoč zagotovljena v 80 primerih.

Odvetniki so strankam nudili vrsto pravnih nasvetov, v katerih so jim pojasnili, ali njihov primer pomeni diskriminacijo v skladu z zakonodajo o preprečevanju diskriminacije in na kateri organ/institucijo se lahko obrnejo. O nekaterih od teh primerov so poročali nacionalnemu organu za enakost ali drugim ustreznim državnim organom. Mediatorji in stranke so temeljito ugotavljali dejstva in zbirali potrebne dokaze, povezane s primeri. Poleg tega so odvetniki v obeh državah mediatorje nenehno usposabljali, tako da so razpravljali o ugotovljenih primerih in iskali rešitve. S pomočjo coachinga so mediatorji poglobili svoje znanje o diskriminaciji in izboljšali svoje spretnosti za zagotavljanje podpore strankam.

Nacionalni organi za enakost: lažji dostop romskih strank

Zagovornik načela enakosti v Sloveniji	Slovaški nacionalni center za človekove pravice
spremlja diskriminacijo v državi z neodvisnimi raziskavami, študijami, anketami, analizami in izmenjavo znanja z nacionalnimi in mednarodnimi organi ter izdaja poročila in posebna poročila o položaju določenih skupin ljudi.	spremlja in ocenjuje spoštovanje človekovih pravic in spoštovanje načela enakega obravnavanja v skladu z zakonom o preprečevanju diskriminacije
zagotavlja informacije , nasvete in pomoč ljudem pri uveljavljanju njihovih pravic v praksi.	Zagotavlja pravno pomoč žrtvam diskriminacije in nestrpnosti.
sprejema ugotovitvene odločbe v primerih diskriminacije; vsakdo, ki meni, da je bil diskriminiran, lahko vloži pritožbo pri zagovorniku načela enakosti.	na zahtevo fizičnih ali pravnih oseb ali na lastno pobudo izdaja strokovna mnenja v zadevah spoštovanja načela enakega obravnavanja v skladu z zakonom o nediskriminaciji
daje priporočila državnim organom, lokalnim skupnostim in drugim zainteresiranim stranem za dosledno ohranjanje zaščite pred diskriminacijo.	zbira informacije o rasizmu, ksenofobiji in antisemitizmu na Slovaškem ter jih na zahtevo posreduje.

The Advocate of the Principle of Equality of Slovenia	The Slovak National Centre for Human Rights
izdaja priporočila za spremembo sporne zakonodaje in ustavnemu sodišču predloži zahtevo za presojo ustavnosti in zakonitosti zakonov.	izvaja neodvisne preiskave v zvezi z diskriminacijo.
Lahko vodi strateške spore pred civilnim sodiščem in zastopa stranke v sodnih postopkih.	izvaja raziskave in ankete za zagotavljanje podatkov na področju človekovih pravic, zbira in na zahtevo zagotavlja informacije s tega področja.
obvešča, izobražuje in ozavešča splošno javnost o diskriminaciji ter organizira usposabljanja in dejavnosti za krepitev zmogljivosti za posamezne zainteresirane strani glede izpolnjevanja njihovih obveznosti.	pripravlja izobraževalne dejavnosti in sodeluje v informacijskih kampanjah za povečanje strpnosti v družbi.

Primeri diskriminacije

Slovaška

Stranke so se na svetovalnico obrnile po brezplačno pravno pomoč v zvezi z diskriminacijo na različnih področjih, od dostopa do javnih storitev, zaposlovanja, izobraževanja, zdravstvenega varstva in bivanjske situacije. Diskriminacijske primere so prepoznali, dokumentirali in jih posredniki s terena ali stranke za pravno pomoč posredovali svetovalnici Poradna. Poradna je organu za enakost prijavila 7 primerov diskriminacije in zahtevala izdajo strokovnega mnenja ali neodvisno preiskavo, da se oceni, ali je šlo za diskriminacijo. V izbranih primerih je od organa za enakost zahtevala, da odgovornemu subjektu predlaga ukrepe za odpravo diskriminacije in spremlja nadaljnje izvajanje teh ukrepov. V dveh primerih je organ za enakost že izdal strokovno mnenje in ugotovil, da je prišlo do diskriminacije, ostali primeri pa so še v postopku. Nekaj izmed prijavljenih primerov je bilo povezanih s širšimi diskriminatorskimi praksami, ki so, kot je trdila Poradna, potencialno viktimizirale nedoločeno število Romov iz marginaliziranih skupnosti.

Nadlegovanje na avtobusu

Odvetnik je v zvezi z incidentom, v katerem so romske ženske potovale domov z avtobusom (glej stran 8), vložil kazensko ovadbo na policijo in pritožbo pri avtobusnem prevozniku. Odvetnik je stranke zastopal v tekočem kazenskem postopku, marca 2023 pa je bil prisoten pri zaslišanju na policiji v Košicah. Maja 2023 je preiskovalec ugotovil, da je kazenska ovadba neutemeljena, in ustavil kazenski postopek. Odvetnik je nato vložil pritožbo pri uradu posebnega tožilstva, v kateri je trdil, da je sklep preiskovalca nezakonit. Urad posebnega tožilstva je pritožbo zavrnil. Hkrati je avtobusno podjetje priznalo voznikovo diskriminatorno dejanje in ga sankcioniralo z odtegljajem od plače. Poradna je aprila 2023 zaprosila slovaški organ za enakost, naj o tem incidentu izda neodvisno mnenje, da bi

ugotovili, ali ravnanje voznika pomeni nadlegovanje v skladu z zakonom o preprečevanju diskriminacije in ali je delodajalec s svojim ravnanjem kršil načelo enakega obravnavanja, s poudarkom na obveznostih, ki jih delodajalcu v dani situaciji nalaga protidiskriminacijska zakonodaja. **Organ za enakost je izdal mnenje in ugotovil, da je ravnanje voznika pomenilo nadlegovanje.** Glede na to, da je spremljanje organizacije Poradna pokazalo, da je rasistično vedenje voznikov avtobusov razširjeno in ima širši sistemski značaj, se je družba Poradna avgusta 2023 ponovno obrnila na organ za enakost z zahtevo za izvedbo neodvisne preiskave v avtobusnem podjetju in predlagala sprejetje učinkovitih ukrepov, vključno z usposabljanjem, za preprečevanje diskriminacije njihovih voznikov v košiški in prešovski regiji.

Nisem se počutil udobno. Počutil sem se ponižanega, ker so bili na avtobusu gadje. Odločil sem se, da se bom s tem spopadel, da se to ne bi več ponovilo. Da Romi ne bi bili več ponižani.

Prizadeta romska ženska

Na avtobusu je bilo toliko ljudi in voznik je kričal samo na nas. Zato sem se odločil, da se bom s tem spopadel, da se to ne bi zgodilo drugič. Smo prav tako ljudje kot vsi drugi. Če se porežem jaz in on, imava enako kri - rdečo.

Prizadeta romska ženska

Diskriminacija pri dostopu do nujnega zdravstvenega varstva

Opisani primer se nanaša na tri različne romske skupnosti, v katerih je reševalno vozilo zavrnilo vstop v romsko naselje. Reševalno vozilo se je ob klicu ustavilo ob glavni cesti ob vhodu v skupnost. Ljudi, ki so potrebovali zdravstveno oskrbo, so morali do reševalnega vozila

odnesti njihovi sorodniki ali drugi člani skupnosti. Zdravstveno osebje se ni želelo približati bivališčem ali vstopiti vanje niti v očitno akutnih primerih, ko je bila potrebna nujna prva pomoč. Poleg tega je bilo poročano tudi, da je telefonist centra reševalne službe v nekaterih primerih zavrnil napotitev reševalnega vozila v skupnost in prizadetim članom romske skupnosti dejal, naj si sami uredijo prevoz do bolnišnice. Reševalno vozilo tudi pogosto ni hotelo priti v to skupnost, ko je ženska začela rojevati, z argumentom, da si morajo v teh primerih sami poskrbeti za prevoz v bolnišnico. Organizacija Poradna je dokumentirala, da reševalno službo v teh skupnostih zagotavlja reševalna služba Košice, ki je državna prispevna organizacija. Organizacija Poradna je primer prijavila organu za enakost, ki je izdal neodvisno mnenje in ugotovil, da reševalna služba Košice ni upoštevala načela enakega obravnavanja v skladu z zakonom o nediskriminaciji. Navedel je, da zadevna praksa izpolnjuje opredeljene značilnosti neposredne diskriminacije na področju zdravstvenega varstva na podlagi etnične pripadnosti in drugega statusa. Romski mediatorji se nameravajo v sodelovanju z organom za enakost udeležiti sestanka z vodstvom podjetja za reševalno dejavnost, da bi ga pozvali k prenehanju te prakse.

Diskriminacija pri dostopu do javnih storitev

Kot je opisano v prejšnjem poglavju, je železniško podjetje sprejelo nov sistem za nakup vozovnic, ki je vplival na več marginaliziranih skupnosti, ki so se nahajale v bližini določene železniške proge. Ljudje vozovnice za vlak niso mogli več kupiti na postaji na avtomatu ali pri sprevodniku na vlaku, temveč so jo morali kupiti prek SMS-sporočil ali prek spleta prek ene od železniških aplikacij. Novo uvedena shema potnike, ki nimajo dostopa do interneta, potrebnih digitalnih naprav (telefon, osebni računalnik) ali potrebnih tehničnih znanj, postavlja v slabši položaj in jih tako diskriminira pri dostopu do blaga in storitev.

Odvetnik se je obrnil na železniško družbo s pritožbo, v kateri je ugovarjal njihovemu diskriminatornemu ravnanju. Trdil je, da ta omejitev diskriminatorno vpliva na nekatere prikrajšane družbene skupine, vključno z marginaliziranimi romskimi skupnostmi, ki nimajo pametnih telefonov, interneta na mobilnih telefonih ali potrebnih digitalnih spretnosti in enakega dostopa do digitalnih tehnologij, da bi lahko enakovredno kupovali vozovnice. Organizacija Poradna je primer prijavila organu za enakost in zaprosila za strokovno mnenje, da bi ocenila, ali opisana praksa, ki jo je uvedla slovaška železniška družba, krši načelo enakega obravnavanja. Organ za enakost je nadalje zahteval, da v primeru ugotovitve, da je prišlo do diskriminacije, organ za

enakost železniškemu podjetju predlaga ukrepe za odpravo diskriminacije in spremlja nadaljnje izvajanje teh ukrepov. Zadeva je še vedno v obravnavi.

Poleg te vloge je organizacija Poradna poročala še o enem primeru v zvezi z diskriminatorno prakso železniškega podjetja, ki se nanaša na romsko žensko, ki je na določen dan potovala na delo z vlakom in trdila, da je bila žrtev diskriminacije. Čeprav ima in uporablja mobilni telefon, se je pred potovanjem z vlakom tistega dne baterija v njenem mobilnem telefonu izpraznila, zato je želela kupiti vozovnico pri strojevodji locomotive, vendar ji je ta dejal, da ne prodaja vozovnic. Ker je vseeno želela priti na delo, je nato vstopila na vlak brez vozovnice. Med vožnjo je do nje pristopil kontrolor, ki ji je povedal, da mora izstopiti na naslednji postaji ali pa plačati kazen. Inšpektor ji je izdal potrdilo o kršitvi prometnih predpisov z globo 50 EUR zaradi potovanja brez veljavne vozovnice. Ženska kazni ni plačala in je menila, da je nezmožnost nakupa vozovnice drugače kot elektronsko prek mobilnega telefona povzročila diskriminacijo pri dostopu do storitev. Poradna je organ za enakost zaprosila, naj o zadevi izda strokovno mnenje in oceni, ali je bilo s tem ravnanjem kršeno načelo enakega obravnavanja. Zadeva je še vedno v obravnavi.

Ko se je to zgodilo meni, sem se počutila nadležno. Prav tako me je bilo sram, saj sem Rominja, na vlaku pa je potovalo nekaj prijateljev, ki so videli, kako so me obravnavali. Zakaj sem se odločila, da bom to izpostavila? Čutila sem krivico in nepravilnost in zagotovo je pomembno, da se zavzamemo za svojo resnico.

Prizadeta romska ženska

Prepoved vstopa v restavracijo

V drugem zgoraj opisanem primeru, ko je osebje v lokalni restavraciji zavrnilo postrežbo romskim strankam ali pa jim je dovolilo naročiti le hrano s seboj, je Poradna organizirala zagovorniški sestanek s predstavniki slovaške trgovinske inšpekcije v Košicah, ki je pristojna za spremljanje in sankcioniranje takšnih primerov diskriminacije. Inšpekcija je nato obiskala dve problematični restavraciji. Po posredovanju inšpektorata sta obe restavraciji prenehali z diskriminatornimi praksami. Kasneje je Poradna o nadaljnjih tovrstnih primerih diskriminacije obvestila slovaško trgovinsko inšpekcijo, ki se je zavezala, da bo opravila inšpekcijske obiske v restavracijah, ki so bile prepoznane kot diskriminatorne.

Diskriminacija v izobraževanju

Drugi primer, ugotovljen januarja 2023, je zadeval mater otroka, ki živi v vasi Torysa. Čeprav je poročena z očetom svojih otrok, ji lokalna občina noče prijaviti stalnega prebivališča. Namesto tega je njeno stalno prebivališče prijavljeno v 25 km oddaljenem kraju Ostrovany. Občina trdi, da živita v neregistrirani hiši. Posledično lokalna šola noče vpisati otroka, ki mora vsak teden bivati pri babici v Ostrovanyju. Mati se je obrnila na več institucij, vključno s socialno službo za otroke, vendar brez uspeha. Mati je pridobila informacije, da je šola v preteklosti vpisala več neromskih otrok, ki nimajo stalnega prebivališča v Torysi. Po tem, ko ji je odvetnik zagotovil pravno pomoč, je stranka vložila uradno vlogo za vpis otroka v šolo, šola pa ji je poslala pisno zavrnitev. Nato je odvetnik vložil pritožbo zoper upravno odločbo šole na občino. Ker je občina pritožbo zavrnila, je odvetnik vložil upravno tožbo pri upravnem sodišču v Košicah, da bi izpodbijal odločbo občine. Sodni postopek še vedno poteka.

Menim, da je pravna pomoč, ki jo zagotavlja Poradňa, zelo dobra. Naša družina nima sredstev za plačilo odvetnika.

Prizadeta mati romskega otroka

Skupno sta bila slovaškemu organu za enakost predložena dva primera diskriminacije romskih otrok pri izobraževanju. En primer napačne diagnoze romskih otrok, ki so bili vključeni v posebno šolo za otroke z motnjami v duševnem razvoju, je bil predložen v obravnavo slovaški šolski inšpekciji.

Pravna pomoč v strateških pravnih zadevah

Odvetnik je zagotovil tudi nadaljnjo pravno pomoč v več strateških sodnih postopkih v zvezi z diskriminacijo ali policijskim nasiljem, ki so jih stranke začele pred začetkom projekta PRESS. Nadaljnja pravna pomoč v teh primerih je bila še posebej pomembna za pravni razvoj teh postopkov. Maja 2023 je na primer odvetnik zastopal stranko na zadnji sodni obravnavi, na kateri je Okrožno sodišče Bratislava I izreklo sodbo v primeru rasne diskriminacije. Leta 2017 v kavarni v Lučencu ena od naših strank ni bila postrežena zaradi svoje etnične pripadnosti. Tožena stranka se je stranki morala opravičiti in ji izplačati denarno odškodnino za diskriminacijo. Sodba sodišča je bila široko objavljena v medijih, kar je prispevalo k večji ozaveščenosti o pravnih orodjih proti diskriminaciji in spodbudilo diskriminirane Rome, da se branijo v takih primerih.⁹ Poleg tega je bila zagotovljena

nadaljnja pravna pomoč v primeru treh romskih otrok iz Hermanovcev, ki so doživeli diskriminacijo na področju izobraževanja v lokalni osnovni šoli. Okrožno sodišče v Prešovu kot pritožbeno sodišče je izdalo **odločbo, s katero je potrdilo, da je bila umestitev treh otrok v posebne razrede nezakonita**, in ugotovilo odgovornost ministrstva za izobraževanje za diskriminacijo pritožnikov. To je prva pravnomočna odločitev slovaških sodišč v korist romskih otrok, ki so bili diskriminirani v posebnem izobraževalnem sistemu na Slovaškem.¹⁰

Slovenija

V Sloveniji je bila romskim strankam ponujena pravna pomoč v primerih, povezanih z diskriminacijo na stanovanjskem in zaposlitvenem področju ter spletnim sovražnim govorom.

V Sloveniji resno primanjkuje delavcev v socialnovarstvenih zavodih za starejše. Rom se je prijavil na razpis za delovno mesto oskrbovalca v bližnjem domu upokoencev, ki je od njegovega doma oddaljen le 750 m. Uspešno je opravil razgovor in začel delati v domu upokoencev. Čeprav je poskusno dobo opravil brez težav, delodajalec z njim ni sklenil pogodbe o zaposlitvi z utemeljitvijo, da so se stranke pritožile, ker je Rom. Kljub velikemu pomanjkanju delovne sile se je delodajalec odločil, da ga odpusti.

Na organizacijo EPEKA so se obrnile romske stranke, ki so se pritožile, da so stroški socialnih javnih stanovanj previsoki. Glede na to, da je zadevna nepremičnina v državni lasti in da je namenjena za socialna stanovanja, stroški upravljanja in vsi skupni računi za komunalne storitve ne bi smeli biti tako visoki. Organizacija EPEKA je ponudila, da za primerjavo zbere informacije o stroških v drugih podobnih socialnih stanovanjih, v katerih živijo osebe, ki niso Romi.

Drugi primer se nanaša na romskega avtomehnika, ki je znan v pomurski regiji. Mnogi ljudje prihajajo od daleč, da bi svoja vozila popravili v Pomurju. Problem se je pojavil na internetu. Mehanik nima spletne strani, iskalnik Google pa njegovo ime prikazuje tako, kot ga ljudje iščejo: "romski mehanik". Želi sprejeti ukrepe, da bi se to v iskalniku spremenilo. Odvetnik je sprejel ukrepe, s katerimi se je obrnil na Google in rešil težavo.

Izkušnje iz pravnega dela

Pomanjkanje zaupanja v državne institucije in pravosodni sistem je eden od glavnih razlogov, zakaj Romi raje ne prijavljajo primerov diskriminacije. Razlog za to tiči predvsem v tem, da se pogosto soočajo z zavrnitvijo ali slabim ravnanjem s strani organov, zato številni Romi

menijo, da ni vredno prijavljati primerov diskriminacije, saj pričakujejo, da se razmere tako ali tako ne bi spremenile. Dostop do brezplačne pravne pomoči in podpore pravnih strokovnjakov bi lahko bil v teh primerih odločilen, da bi stranke spodbudil k ukrepanju in reševanju razmer s pravnimi sredstvi. Organ za enakost je eden od glavnih stebrov zaščitnega mehanizma, ki ima ključno vlogo pri zagotavljanju rešitev. Ugotavljanje diskriminacije s strokovnim mnenjem ni spodbudno le za udeležence v danem primeru diskriminacije, temveč tudi za druge, ki se soočajo s podobnimi razmerami in bi morda oklevali pri nadaljnjem ukrepanju, zato kombinacija pravnega svetovanja in poročanja o primerih diskriminacije organu za enakost ne pomaga le pri (ponovni) vzpostavitvi zaupanja v državno institucijo, temveč tudi povečuje dostop do pravnega varstva za pripadnike romske skupnosti.

Pravniki so imeli ključno vlogo pri pravni komponenti projekta. Zagotavljali so brezplačno pravno pomoč v primerih diskriminacije za romske stranke, ki si sicer ne bi mogle vedno privoščiti plačila za pravno svetovanje. Poleg tega so o nekaterih primerih poročali pristojnim organom, ki so sprejeli potrebne ukrepe za odpravo diskriminacije. Člani romske skupnosti so dobili začetne nasvete v okviru stika, ki so ga na terenu vzpostavljali mediatorji. Člani skupnosti pogosto niso poznali pojma diskriminacije in je niso znali razlikovati od drugih vrst kršitev človekovih pravic. V zvezi s tem so imeli mediatorji in odvetniki ključno vlogo pri ozaveščanju skupnosti o diskriminaciji in njenih pravnih vidikih.

Na Slovaškem so stranke spodbujali, naj ukrepajo proti prijavljenim primerom diskriminacije, kadar je bilo to mogoče, kar je vključevalo sprejemanje pravnih ukrepov, pripravo in predložitev pritožb ter posvetovanje z odvetniki o tem, kako sprejeti nadaljnje ukrepe. Po potrebi je odvetnik strankam zagotovil kompleksnejšo pravno podporo. Številne stranke sploh niso vedele, da se lahko s svojimi primeri obrnejo na organ za enakost. Zadeve, prijavljene organu za enakost, je izbral odvetnik, ki je določil, v katerih primerih se lahko pridobljeno

strokovno mnenje in ocena organa za enakost uporabita za najučinkovitejšo obravnavo dane diskriminacije in v katerih primerih se lahko strokovno mnenje uporabi za nadaljnje pravne ukrepe, na primer v tekočem kazenskem postopku ali v protidiskriminacijski tožbi, ki bi jo bilo mogoče vložiti v prihodnosti.

Čeprav lahko nekateri Romi, ki se soočajo z diskriminacijo, sprejmejo začetne pravne ukrepe v svojih primerih, da bi v celoti izkoristili razpoložljivo protidiskriminacijsko zakonodajo in pravna sredstva, zlasti vložitev tožbe ter zahtevanje opravičila in odškodnine za nepremoženjsko škodo pred sodiščem, jim mora odvetnik pomagati ves čas postopka. Na Slovaškem organ za enakost ne izvaja spremljanja na terenu v romskih skupnostih in Romi, ki se soočajo z diskriminacijo, se le redko obrnejo nanj s svojimi primeri. Poleg tega organ za enakost od decembra 2023 ne zastopa diskriminiranih Romov v nobenem tekočem sodnem postopku, kar na splošno počne odvetnik, ki sodeluje s podjetjem Poradňa. Organ za enakost je v zvezi s tem cenil, da je Poradňa zaradi njihovega dela na področju spremljanja ugotovila več konkretnih primerov, ki so bili predloženi v presojo. Primeri, ki jih je poročala Poradňa, so organu za enakost zagotovili dragocene priložnosti za obravnavo dodatnih pomembnih primerov diskriminacije Romov. To je povečalo njegovo splošno vključenost v obravnavo diskriminacije Romov na Slovaškem in prispevalo k razvoju njegove pravne usposobljenosti v praksi. Poudariti je treba, da organ za enakost ni pristojen za izdajanje pravno zavezujočih odločb in nalaganje sankcij. Pristojen je le za izdajanje nezavezujočih mnenj, ki jih diskriminatornim subjektom ni treba spoštovati. Pomembno je, da si organ za enakost prizadeva čim bolj povečati učinek svojih mnenj, tako da diskriminatornim subjektom predlaga učinkovite ukrepe za omejevanje in preprečevanje diskriminacije ter naknadno spremlja njihovo izvajanje, vendar je uvedba pristojnosti za izdajanje pravno zavezujočih odločb in nalaganje sankcij zaželena in bi lahko bistveno prispevala k učinkovitejšemu preprečevanju diskriminacije v slovaški družbi.

4 Zaključki in priporočila

Med terenskim delom so mediatorji nagovorili člane skupnosti in jih ozaveščali o diskriminaciji in razpoložljivih pravnih sredstvih. Mediatorji so lahko Romom učinkovito dali začetne napotke o tem, ali njihov primer spada v okvir rasne diskriminacije ali druge rasno motivirane kršitve človekovih pravic. Organizaciji Poradna in EPEKA sta blizu številnih marginaliziranih skupnosti, zato so mediatorji lahko opravili obiske na terenu v velikem številu skupnosti. Romski mediatorji v obeh državah so cenili, da so na usposabljanju lahko spoznali druge romske aktiviste ter z njimi delili in izmenjali izkušnje o tem, kako obravnavati diskriminacijo. Ti začetni stiki so se izkazali za zelo koristne pri navezovanju stikov v drugih romskih skupnostih in pri izvajanju terenskih obiskov. Zaradi terenskega dela so bili Romi bolj seznanjeni z diskriminacijo, pa tudi s pristojnostmi in delovanjem organa za enakost in zaščito, ki jim je na voljo, ter so razumeli pomen prijavljanja diskriminacije.

Mediatorji v obeh državah so delo na terenu ocenili pozitivno in cenili, da so lahko obiskali romske skupnosti iz različnih delov Slovaške in Slovenije. Ker večina mediatorjev sama živi ali je živela v romskih naseljih, uživajo zaupanje ljudi. Mnogi člani skupnosti so od mediatorjev izvedeli več o konceptu diskriminacije in ugotovili, da se soočajo s podobnimi situacijami. Odvetniki so mediatorjem ves čas projekta zagotavljali stalno mentorstvo in jim svetovali, kadar je bilo to potrebno.

Člani romske skupnosti pogosto niso seznanjeni s pravnimi sredstvi proti diskriminaciji in nimajo dostopa do kvalificirane pravne pomoči, zato je bila zagotovljena brezplačna pravna pomoč še posebej koristna. Za izboljšanje dostopa marginaliziranih Romov do pravne pomoči je pomembno, da organ za enakost razišče možnosti za povečanje ozaveščenosti o svojih storitvah v marginaliziranih skupnostih in da lahko učinkovito doseže te skupnosti. Prav tako je nujno, da organ za enakost deluje veliko bližje ljudem, ki živijo v romskih skupnostih, da bi bila njegova brezplačna pravna storitev dejansko dostopna.

Na Slovaškem bi moral biti organ za enakost dejavnejši pri ponujanju in zagotavljanju brezplačnega pravnega zastopanja diskriminiranim osebam v sodnih postopkih. To je še posebej pomembno za postopno odpravo zapletenih ovir pri dostopu do pravnega varstva, s katerimi se diskriminirani Romi na Slovaškem še vedno soočajo. Glede na obstoječe ovire bi moral organ za enakost

proaktivno obravnavati diskriminacijo Romov z razpoložljivimi pravnimi sredstvi, tudi če ni opredeljenega posameznega pritožnika, ki bi v njihovem imenu vložil tožbo. V zvezi s tem bi moral organ za enakost učinkovito uporabljati tožbe *actio popularis*, ki obravnavajo izpostavljenost sistemski diskriminaciji, ki vpliva na širše skupine oseb. Brezplačne pravne storitve organa za enakost bi morale dopolnjevati storitve, ki jih zagotavlja mreža uradov za brezplačno pravno pomoč, ki deluje na Slovaškem in zagotavlja splošno pravno pomoč skupinam oseb z nizkimi dohodki tudi v civilnopravnih zadevah.

Na žalost se je veliko Romov, ki so se v obeh državah soočali z diskriminacijo, odločilo, da ne bodo ukrepali, saj so se bali morebitnih negativnih posledic ali pa je prevladovalo globoko nezaupanje v institucije in pravosodje. Zagotavljanje brezplačne pravne pomoči in zaupanje strank v odvetnike sta bila ključna pri spodbujanju strank, da sprejmejo pravne ukrepe v primerih diskriminacije.

Primeri, o katerih se poroča slovaškemu organu za enakost, obravnavajo pomembne incidente, ki bi lahko pomenili diskriminacijo Romov. Pet od prijavljenih primerov je še vedno v obravnavi, njihov skupni učinek pa bo mogoče oceniti šele po uradnem izidu, ko jih bo organ za enakost v celoti ocenil. V dveh primerih je organ za enakost izdal neodvisno mnenje, v katerem je potrdil, da je ravnanje voznika avtobusa pomenilo nadlegovanje in da je reševalna služba ravnala diskriminatorno do Romov. Zaključki organa za enakost v teh dveh primerih in pravna utemeljitev, ki podpira njegove zaključke, so zadovoljivi. Organizacija Poradna je dokumentirala podobne primere rasističnega verbalno neprimerne vedenja voznikov avtobusov do Romov v slovaškem prometnem sistemu. Izdana mnenja organa za enakost ne vplivajo na preprečevanje te prakse. Organ za enakost se ni proaktivno obrnil na avtobusnega prevoznika, da bi obravnaval to težavo, zato se je organizacija Poradna obrnila na organ za enakost z nadaljnjo prošnjo za izvedbo neodvisne raziskave o tej razširjeni diskriminatorni praksi. Poleg tega so predlagali ustrezne ukrepe za odpravo te prakse, vključno z organizacijo usposabljanj za ozaveščanje voznikov in spremljanjem izvajanja predlaganih ukrepov ter pojavljanja te prakse v prihodnosti.

Prijavljanje diskriminacije organu za enakost je še posebej pomembno za večjo prepoznavnost diskriminacije

Romov. Z vidika prizadetih oseb prijava diskriminacije prispeva h krepitvi zaupanja v državne institucije. Poleg tega lahko služi preprečevanju ali odvratanju morebitnih storilcev diskriminacije.

Priporočila za obe državi

- Organ za enakost bi moral znatno povečati ozaveščenost o svojem delu na področju zaščite marginaliziranih Romov pred diskriminacijo. Okrepiti bi bilo treba njegovo mrežo lokalnih uradov in razpoložljivega pravnega osebja, da se zagotovi široka dostopnost pravne pomoči za Rome, ki se soočajo z diskriminacijo. Pri tem bi morala vlada dodeliti zadostna sredstva, ki bi organu za enakost omogočila krepitev zmogljivosti.
- Organ za enakost bi moral priznati obstoječe ovire pri dostopu Romov, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, do pravnega varstva. Priznati bi moral tudi, da številni Romi, ki se soočajo z diskriminacijo, incidentov ne prijavljajo in ne ukrepajo po sodni poti. Kot odgovor bi moral organ za enakost proaktivno spremljati diskriminacijo marginaliziranih romskih skupnosti in to vrzel odpraviti z razpoložljivimi pravnimi sredstvi, tudi če ni posameznega pritožnika.
- V tem poročilu je bilo ugotovljeno, da je ena od ovir pri dostopu Romov do pravnega varstva pomanjkanje zaupanja v javne institucije. Državni organi bi morali bistveno povečati učinkovitost vseh institucij in strokovnjakov, ki sodelujejo v sodnih postopkih v zvezi z diskriminacijo in rasno motiviranimi kaznivimi dejanji, vključno z njihovo zmožnostjo učinkovitega obravnavanja zadevnih pritožb in izdajanja visokokakovostnih odločb, ki bodo hitro zagotovile pravico za diskriminirane pripadnike romske skupnosti. Na Slovaškem bi moral organ za enakost učinkovito uporabljati pravni postopek tožb *actio popularis*.
- Učinkovitost institucij in strokovnjakov, ki sodelujejo v sodnih postopkih v zvezi z diskriminacijo in rasno motiviranimi kaznivimi dejanji, ni edini razlog za stalno oddaljen dostop do pravnega varstva na tem področju. Državni organi bi morali uvesti tudi sistemske ukrepe za prekinitev in izkoreninjenje vzorcev institucionalnega rasizma proti Romom v delovanju državnih institucij, zlasti policije, organov pregona, bolnišnic in sodišč.

- Državni organi bi morali učinkovito obravnavati socialno prikrajšanost in revščino Romov, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, kar resno slabi njihovo motivacijo za boj proti diskriminaciji in jih sili v reševanje osnovnih potreb, kot so zagotavljanje hrane, pitne vode in toplote.
- Podpora zmogljivosti nevladnih organizacij, ki zagotavljajo pravno pomoč v romskih skupnostih, ter podpora razvoju pro bono sodelovanja na tem področju med odvetniškimi pisarnami.

Posebna priporočila za Slovaško

- Organ za enakost bi moral učinkovito uporabljati pravni postopek zahtevkov *actio popularis*.
- Da bi bistveno povečali vpliv organa za enakost na odpravljanje in preprečevanje diskriminacije, bi moral biti organ za enakost pooblaščen za izdajanje pravno zavezujočih odločitev in nalaganje sankcij. V zvezi s tem bi bilo treba priznati dobro prakso nekaterih drugih evropskih držav, kjer imajo enakovredne institucije to pristojnost.
- Državni organi in občine bi morali v celoti priznati pravnomočne odločitve domačih sodišč in Evropskega sodišča za človekove pravice, ki od državnih organov in občin zahtevajo odgovornost za strukturno diskriminacijo Romov na Slovaškem ter za to, da diskriminacije niso učinkovito odpravili in preprečili. Nepoznavanje teh odločb resno spodkopava načelo pravne države in uničujoče vpliva na zaupanje Romov in celotne slovaške družbe v državne institucije, sodno oblast in pravosodje.
- Državni organi bi morali učinkovito odpraviti strukturne oblike diskriminacije, zlasti segregacijo na bivanjskem, izobraževalnem in drugih področjih ter medsektorsko diskriminacijo romskih žensk, ki je še posebej razširjena na področju zdravstvenega varstva mater.
- Državni organi bi morali v sodelovanju z občinami povečati zmogljivosti in sposobnosti skupnostnih centrov in terenskih delavcev, ki delujejo v romskih skupnostih, da bi Romom učinkovito pomagali pri dostopu do vse potrebne pravne pomoči Centra za pravno pomoč in organa za enakost. Skupnostni centri in terenski delavci bi morali biti sposobni zagotoviti začetne smernice in posredovati pri stikih marginaliziranih Romov s temi organi.

Notes

- 1 Številka projekta: 101049193 - PRESS - CERV-2021-EQUAL, ki ga financira program Evropske unije za državljanstvo, enakost, pravice in vrednote (2021-27).
- 2 Štefan Ivanco, Jerica Lorenci, Andrea Spitálszky, Equality and justice on the sidelines: Primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji, MRGE, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, 2022, dostopno na <https://minorityrights.org/publications/press-equality/>
- 3 Statistični urad Slovaške republike, "Število prebivalcev po narodnosti v Slovaški republiki na dan 1. 1. 2021", <https://www.scitanie.sk/en/population/basic-results/structure-of-population-by-ethnicity/SR/SK0/SR>
- 4 Precejšnja razlika v številkah je posledica različne metodologije raziskave, kjer podatki temeljijo na zaznani etnični pripadnosti, ki se pripisuje ljudem. Raziskava ni zajela vseh krajev, kjer živijo Romi. Ravasz, A., Kováč, L. And Markovič, F., Atlas of Roma Communities 2019, Bratislava, VEDA, 2021, str. 17. <https://www.institutmatejabela.sk/atlas> Publikacija vsebuje interpretacijo zbranih podatkov. Osnovni podatki raziskave so na voljo na spletni strani <https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/>.
- 5 Dolenjska, ["Največ Romov živi v Mariboru in Murski Soboti, sledijo Novo mesto, Črnomelj in Kočevje"], 11. oktober 2017. <https://moja-dolenjska.si/najvec-romov-zivi-v-mariboru-murski-soboti-sledijo-novo-mesto-crnomelj-kocevje/>. Informacije o ocenjenem številu romskega prebivalstva v Sloveniji so bile pridobljene s terenskim delom in neposredno komunikacijo s pripadniki romske skupnosti in romskimi aktivisti.
- 6 Štefan Ivanco, Jerica Lorenci, Andrea Spitálszky, Equality and justice on the sidelines: Primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji, MRGE, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, 2022, str. 3.
- 7 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost.
- 8 Štefan Ivanco, Jerica Lorenci, Andrea Spitálszky, Equality and justice on the sidelines: Primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji, MRGE, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, 2022, str. 12-15.
- 9 Glej <https://poradna-prava.sk/en/news/court-rules-in-case-of-discrimination-against-a-roma-man-who-was-refused-service-in-a-cafe-in-a-town-lucenec/>.
- 10 Glej <https://poradna-prava.sk/en/news/the-appeal-court-confirmed-the-illegal-education-of-romani-children-in-special-classes-at-a-primary-school-in-hermanovce/>.

delo za zagotavljanje pravic manjšin in domorodnih ljudstev

Minority Rights Group

Enakost pri dostopu do pravnega varstva:

Odprava ovir za Rome pri uveljavljanju njihovih pravic v primerih diskriminacije

To poročilo vsebuje pregled in vpogled v diskriminacijo, s katero se soočajo pripadniki romskih skupnosti v Sloveniji in na Slovaškem, ter opisuje strategije za zagotavljanje pravnih sredstev. Poleg ozaveščanja javnosti o diskriminaciji Romov v teh državah to poročilo vsebuje tudi oris rezultatov terenskega dela, ki so ga leta 2023 opravili usposobljeni romski mediatorji v okviru projekta "Promoting Roma Equality in Slovenia and Slovakia - PRESS", ki ga financira Evropska komisija, vodijo pa Minority Rights Group Europe (MRGE), Center za državljanske in človekove pravice (Poradňa pre občianske a ľudské práva, Slovaška) in EPEKA (Slovenija). To poročilo, ki temelji na neposrednih pričevanjih ljudi iz različnih romskih skupnosti, vsebuje podrobno analizo vrste diskriminatornih praks, ki razkrivajo sistemske oblike anticiganizma na različnih področjih javnega življenja, vključno z delovnim mestom, javnim prevozom, izobraževanjem in zdravstvom, ter povzema pravno delo, ki so ga opravili angažirani pravni strokovnjaki.

Poročilo temelji na praktičnem delu, opravljenem z ozaveščanjem in zagotavljanjem pravne pomoči v sodelovanju s poklicnimi pravniki v obeh državah. Ta praktična spoznanja bi lahko pomenila pomemben precedens v procesu doseganja dostopa do pravnega varstva za Rome v Sloveniji in na Slovaškem. Poročilo vsebuje tudi neprecenljiva priporočila oblastem in ustreznim organom, zlasti organom za enakost na Slovaškem in v Sloveniji.

To poročilo bo zanimivo za pravne strokovnjake, strokovnjake za zagovorništvo, aktiviste, raziskovalce in zainteresirane strani na področju človekovih pravic, ki želijo poglobiti svoje razumevanje pravic Romov v Vzhodni Evropi. Dejanski primeri diskriminacije, ki so nazorno opisani v tem poročilu, in mehanizmi, opisani v njem, kažejo, da je dostop do pravnega varstva za romske skupnosti mogoče uspešno doseči. Predlagana priporočila bodo pomembna za državne organe, ki si prizadevajo za boj proti diskriminaciji ne le na Slovaškem in v Sloveniji, temveč po vsej vzhodni Evropi.

© Minority Rights Group Europe, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, marec 2024

Ta kratka predstavitev je objavljena kot prispevek k razumevanju javnosti.

Kopije te študije so na voljo na spletni strani www.minorityrights.org

Minority Rights Group Europe San Marco street 56/A, 4th floor, 2, 1034, Budapest
Tel +36 30 209 3152 **E-pošta** minority.rights@minorityrights.org **Spletna stran** www.minorityrights.org
 www.twitter.com/minorityrights www.facebook.com/minorityrights

Center za državljanske in človekove pravice (Poradňa pre občianske a ľudské práva) Krivá 23, 040 01 Košice
Tel +421 908 695 531 **E-pošta** poradna@poradna-prava.sk **Spletna stran** www.poradna-prava.sk
 www.facebook.com/poradna.kosice

EPEKA Slovenia Gorkega ulica 34, 2000 Maribor
Tel +386 30 610 606 **E-pošta** epeka@epeka.si **Spletna stran** www.epeka.si
 www.twitter.com/epeka_slovenia www.facebook.com/epeka.slovenia

Obiščite spletno stran Zgodbe Centra za državljanske in človekove pravice poradna-prava.sk/en/videos/ kjer so na voljo multimedijske vsebine o romski manjšini na Slovaškem.